

Пейо Яворов – „Заточеници“ (Кратък анализ)

22.04.2019, 19:40 ч.

ПЕЙО ЯВОРОВ – „ЗАТОЧЕНИЦИ“
(Кратък анализ)

ЖАНР И КОМПОЗИЦИЯ

Стихотворението „Заточеници“ е написано през 1901 г., когато 40 македонски българи са заточени в Мала Азия след Солунската афера – предателство в революционната организация, предизвикало големи размирици в Солун, при които много от арестуваните са осъдени и изпратени в изгнание. За пръв път творбата е отпечатана през 1902 г. в сп. „Мисъл“ със заглавие „Към Подрумкале“. Притежава особеностите на лирическият жанр елегия – поетическа творба, в която доминиращите чувства са тъга, болка, скръб, мъка, жал, покруса. Често елегията представлява монолог, индивидуална или колективна изповед, в която се разкриват мъчителни, болезнени, угнетяващи преживявания, които обезверяват и водят до съкрушително отчаяние.

Яворовата елегия „Заточеници“ се състои от пет осемстишни строфи, чийто последен стих е скъсен. В тях могат да се обособят три композиционни части: началните две строфи, които въвеждат основния проблем; третата строфа, която изяснява кои са героите и защо те страдат; последните две строфи, които изобразяват същинското драматично, трагично преживяване.

ТЕМИ И ПРОБЛЕМИ

Яворовата елегия разработва темата за връзката „човек – родина“, като поставя акцент върху драматичните преживявания и нерадостната участ на изгнаниците. Откъснати от родината, заточениците не само не могат да се наслаждават на красивата ѝ природа и да се радват на уюта и сигурността на родното пространство, но и са лишени от възможността да се борят за свободата на отечеството, да служат на родината. Родолюбието е осмислено както като дълбоко съкровено лично преживяване, така и като заявена позиция, действие, себеотрицание и саможертва.

Редом с темата за родолюбието се откроява проблемът за невъзможния избор. Принудителната раздяла с родната земя е мъчителна и съкрушителна за заточениците. Мъката по изгубената родина е представена като трагична болка, която обезсмисля съществуването им. Съдбата им е злочеста и трагична, защото им е отнето правото да бъдат свободни, да се стремят към идеала си, да сбъднат мечтата си за независимо отечество, да реализират себе си чрез храбро и достойно участие в борбата за свобода.

ГЕРОИ И ОБРАЗИ

Централен герой и лирически говорител в Яворовата елегия са заточениците, чийто колективен образ е изведен още в заглавието. Събирателният и обобщаващ характер на образа подсилва неговите внушения – неиндивидуализирани, анонимни личности, заточениците представляват човешко множество, впечатляващо, вълнуващо и трогващо с преживяванията и

участта си. Тъгата, скръбта и отчаянието изглеждат мащабни и разтърсващи, защото са чувства, владеещи голямата група мъже, които корабът отвежда далеч от родината. Според тях родината е свята и само животът, посветен на отечеството, е пълноценен и смислен. Затова изгнаничеството ги обрича на тъжно и празно съществуване, в което липсата на родината ще е непоносимо страдание, а споменът за нея ще е единствена утеха.

През погледа и чрез оценките на заточениците е разкрит образът на родината – свято, единствено, незаменимо пространство, свързано с най-съкровени и най-значимите човешки преживявания. Определено като „изгубен рай“, отечеството е отъждествено с религиозно-митологичната представа за прекрасно, добро, светло, идеално. Освен чрез абстрактното метафорично определение родината е представена и чрез конкретни географски топоси. В духа на литературната традиция родината присъства чрез своите реки и планини: „**Вардар, Дунав и Марица, / Балкана, Странджа и Пирин**“ – емблематични символи на българското. Усещането за територия се допълва и от образа „**родни брегове**“. Макар и не толкова конкретизиран, той е равнозначен на „**родна земя**“, „**пристан**“ – пространства на сигурността и на усещането за свое.

Противоположни на образите на заточениците и на родината са образите на врага и на света. Врагът е представен пестеливо и лаконично чрез определението „**заклет**“. Не са маркирани никакви други негови характеристики – нито социални, нито политически. Явно е обаче, че враждата е ценностна и непреодолима. С подобни характеристики е означен и образът на предателя („**предател клет**“), натоварен с внушенията за недостойна измяна, за продажност и низост. В контраст със свидното родно „**другият**“ свят е неуютен, заплашително голям, недружелюбен, непознат, чужд. Дори природната красота не радва и не успокоява страдалците заточеници.

Художественият свят в Яворовата елегия „*Заточеници*“ се гради и от образите, очертаващи опозицията „**мрак – светлина**“. Тя съответства на противопоставянето между нерадостния и безнадежден изгнанически живот и сиянието на идеала. Залезът, настъпващата нощ, неразличимите силуети на „**тънмомодър небосклон**“, угасналият взор контрастират с образа на светлия спомен за родината – „**свят олтар**“, „**до гроб зарица**“.

ИДЕИ И ЦЕННОСТИ

Елегията „*Заточеници*“ откроява като висши ценности любовта към родината, отговорността и дълга пред отечеството, националната и личната свобода, непримиримостта с политическия и духовния гнет, човешкото право на избор. В историческия контекст на времето, в което е създадено, стихотворението е една от онези творби в българската литература, които проповядват националноосвободителния идеал. Но неговите послания имат и по-широки граници. Те отвеждат към размисли за връзката между човека и корените му, за родината като опора, за свободата като потребност, за териториалните и духовните граници, които човек прекосява, пътувайки из света, преминавайки през земния си живот.

ЕЗИК И СТИЛ

Лирическата творба е изградена под формата на колективен монолог, изповед от името на заточениците. Чрез този похват се постига усещане за автентичност и искреност на споделените преживявания. Чувството за достоверност се подсилва и от употребата на сегашно време, което

напомня репортажния принцип на изображение. Изповедта се възприема от читателя като споделена в хода на преживяването, като спонтанна, непреработена от дистанцията на времето. Още по-затрогваща става тя от факта, че е адресирана към родината. Така стихотворението звучи като драматично прощално колективно послание на изгнаниците към родината. Към внушаващите дълбока привързаност към родината обръщения „**родино свидна**“, „**роден край**“, „**родни брегове**“ се прибавят и местоименията за **1 л. мн. ч.** „**ний**“, „**нас**“ и за **2 л. ед. ч.** „**ти**“, „**твоя**“.

Усещането за обреченост, за покруса и безнадеждност се постига и чрез знаците за хода на времето и променящата се динамика в текста. Настъпващата нощ и чувството, че „**корабът, уви, не спира/ все по-далеч и по-далеч / лети...**“ подсилват представата за неумолимия ход на времето.

Мъчителната раздяла на заточениците с родината е пресъздадена чрез метафорични образи като почиващите вълни, греещия спомен, простряното крило на нощта, угасналия взор на изгнаниците. Смесловите дълбочини на епитетите често се подчертават чрез инверсии – „**гнет вековен**“, „**дълг синовен**“, драматизмът на чувствата се усеща както чрез художествените детайли – „**сълзи накупели**“, „**ръце в окови**“, така и чрез формални особености като анжамбмани, елипси, повторения.